

Misiunea de Observare a Alegerilor în Moldova

Alegeri Parlamentare, 24 Februarie 2019

CONSTATĂRILE ȘI CONCLUZIILOR PRELIMINARE

Chisinau, 26 februarie 2019

Documentul actual este o traducere neoficială. Singurul document oficial al Misiunii de Observare a Alegerilor este versiunea în limba engleză.

ENEMO Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor

Misiunea de Observare a Alegerilor în Moldova Alegeri Parlamentare, 24 februarie 2019

REȚEAUA EUROPEANĂ A ORGANIZAȚIILOR DE MONITORIZARE A ALEGERILOR ENEMO

Bul. Josipa Broza 23A
81 000 Podgorica, Muntenegru
e-mail: info@enemo.eu
www.enemo.eu

Publicat de:

ENEMO - Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor

Kingdom of the Netherlands

Suedia
Sverige

Co-funded by
the European Union

Misiunea de Observare a Alegerilor din cadrul ENEMO în Moldova pentru Alegerile Parlamentare din 2019 este susținută financiar de: Ambasada Regatului Țărilor de Jos; Suedia; Fundația Națională de Dotare a Congresului SUA, prin Institutul Național Democratic; și Uniunea Europeană.

Conținutul acestui document este responsabilitatea exclusivă a ENEMO și nu neapărat reflectă opiniile donatorilor.

Alegerile Parlamentare din 24 Februarie au fost desfășurate în baza sistemului electoral mixt, nou-introdus. ENEMO remarcă faptul că amendamentele legislative nu au avut un larg consens politic și au fost puternic criticate de părțile interesate interne și internaționale, precum și că au fost adoptate în pofida recomandărilor Comisiei de la Veneția și OSCE/ ODIHR, care erau contra.

Rezultatul delimitării circumscripțiilor nu ia în considerare prevederile legii referitoare la numărul de alegători din fiecare circumscripție electorală, deoarece majoritatea circumscripțiilor stabilite pe teritoriul țării sub controlul autorităților moldovenești nu îndeplinesc criteriile stabilite în Codul Electoral cu privire la numărul de alegători și procentul de abatere între circumscripții electorale. Prezența alegătorilor la vot la Alegerile din 24 februarie în cele trei circumscripții din străinătate ridică întrebări cu privire la principiul egalității votului, întrucât participarea alegătorilor la vot într-o circumscripție electorală era mult mai mare decât la celelalte două circumscripții adunate.

Conduita CEC în aspectele observate a fost în mare parte eficientă și transparentă. Sesiunile CEC au fost deschise pentru mass-media și observatori, precum și pentru public prin streaming online. Deciziile CEC, la general, au fost postate online în timp util. În Ziua Alegerilor, CEC a furnizat informații periodice cu privire la procesul și participarea la vot și, după închiderea secțiilor de votare, a afișat rezultate preliminare on-line, ceea ce a contribuit la transparența procesului.

Comisiile electorale de circumscripție au fost formate la timp și, în pofida schimbărilor ocazionale în componența lor, cele mai multe CECE-uri și-au îndeplinit îndatoririle în timp util și au demonstrat un nivel înalt de cooperare cu observatorii ENEMO. Cu toate acestea, ENEMO remarcă faptul că publicarea deciziilor anumitor CECE-uri a fost inoportună, multe decizii fiind încă nepublicate. Femeile au fost bine reprezentate ca membri ai CECE-urilor, cu peste 55%.

CEC a înregistrat cincisprezece concurenți (paisprezece partide și un bloc electoral) pentru circumscripția națională. 325 de candidați au participat la alegeri în circumscripții uninominale, câțiva candidați primind dreptul de a participa la alegeri doar cu câteva zile înainte de Ziua Alegerilor, ceea ce le-a afectat în mod semnificativ posibilitatea de a organiza campanie electorală egală.

Deși modificările legislative privind procesul de colectare a semnăturilor au eliminat o serie de proceduri birocratice inutile și au redus numărul de semnături necesare, în conformitate cu recomandările anterioare ale Comisiei de la Veneția, ENEMO și OSCE/ODIHR, procedura este încă foarte strictă și împovărătoare, care, combinate cu lipsa de familiaritate a candidaților și a grupurilor lor de inițiativă cu procedurile, au dus la refuzul înregistrării unui număr de candidați.

Campania electorală a fost intensă, mai ales la apropierea Zilei Alegerilor, cu un număr mare de acuzații personale între concurenți, adesea rezultând din contestații oficiale adresate CEC și Instanțelor. Principalele mesaje ale campaniei s-au referit la subiecte interne, în special legate de economie și anticorupție, în timp ce unii candidați în circumscripții uninominale au desfășurat o campanie electorală pe probleme de competența administrației locale.

Folosirea abuzivă a resurselor administrative, presiunile asupra angajaților de stat și acuzațiile de cumpărare a votului au fost declarate de mulți interlocutori, în timp ce implicarea terților în campanie electorală a fost recunoscută și de CEC. De asemenea, calendarul introducerii multor măsuri și activități ale administrațiilor locale și centrale în perioada electorală ridică întrebări cu privire la scopul lor real.

Pentru aceste alegeri au fost create 2141 secții de votare, dintre care 123 pentru alegătorii care locuiesc în străinătate și 47 pentru alegătorii de pe malul stâng al Nistrului. Numărul și locațiile secțiilor de votare constituite pentru circumscripțiile electorale din străinătate și relocarea a 31 din cele 47 de secții de votare atribuite alegătorilor din Transnistria, din motive de securitate, au fost considerate de unii concurenți

electorali drept motivate politic, în încercarea de a reduce numărul alegătorilor din străinătate și a celor din Transnistria.

Ziua Alegerilor a fost, în general, calmă, iar elementele procedurale ale procesului au fost desfășurate într-o manieră profesională de Birourile Electorale ale Sectiilor de votare. Observatorii ENEMO au raportat greșeli și ambiguități procedurale sporadice de-a lungul Zilei Alegerilor, în special datorită ultimelor modificări și proceduri introduse, cum ar fi campania electorală în Ziua Alegerilor, utilizarea camerelor de luat vederi și desfășurarea referendumului în aceeași zi cu alegerile. Cele mai multe secții de votare observate nu au fost pe deplin accesibile alegătorilor cu deficiențe de mobilitate.

ENEMO a observat transportul în masa organizat al alegătorilor de pe malul stâng al râului Nistru, în timp ce acuzațiile de cumpărare a voturilor au fost, de asemenea, raportate autorităților de către diferite părți interesate și urmează a fi investigate.

Cadrul juridic pentru alegeri conține prevederi menite să îmbunătățească egalitatea de reprezentare a genurilor, atât în circumscripțiile naționale, cât și în circumscripțiile uninominale. Cu toate acestea, în absența unor reglementări privind poziționarea candidaților femei pe listele naționale de partide, dispozițiile legale nu asigură reprezentare de gen adecvată în Parlament.

În pofida numărului mare de media, pluralitatea punctelor de vedere este împiedicată de o concertare înaltă a proprietății și de legăturile strânse ale mass-mediei cu politica. Consiliul Coordonator al Audiovizualului a sancționat un număr de instituții mass-media pentru partinire în favoarea/ dezavantajul anumitor concurenți. Cu toate acestea, mecanismul de monitorizare și sancționare al CCA nu a fost eficient și nu a reușit să garanteze alegătorilor puncte de vedere imparțiale și echilibrate.

Introducere

Ca urmare a invitației Comisiei Electorale Centrale din Moldova, ENEMO a demarat o Misiune Internațională de Observare a Alegerilor pentru observarea alegerilor parlamentare din 24 februarie 2019. Misiunea este alcătuită dintr-o Echipă de Bază formată din opt experți internaționali cu sediul la Chișinău și zece observatori pe termen lung, grupați în cinci echipe multinaționale a câte doi, în întreaga țară. Echipa de bază a startat activitatea la începutul perioadei electorale, iar observatorii pe termen lung au startat la 10 ianuarie 2019, în timp ce Misiunea de Observare a Alegerilor va fi prezentă în țară până la sfârșitul lunii martie.

De la începutul perioadei electorale, ENEMO a monitorizat și evaluat mediul general în care au avut loc alegerile, performanța organelor de gestionare a alegerilor, procesul de înregistrare a candidaților, înregistrare a alegătorilor, campania electorală, disputele electorale și alte aspecte esențiale ale procesului. Opt echipe de observatori, în echipe a câte doi, au fost formate din actualii membri ai Misiunii de Observare a Alegerilor pentru observarea Ziua Alegerilor, inclusiv procesul de votare, conducerea birourilor electorale ale secțiilor de votare (BESV), totalizarea rezultatelor, comportamentul consiliilor electorale de circumscripție electorală (CECE) și mediul electoral în și în jurul secțiilor de votare. Misiunea de Observare a Alegerilor ENEMO a acoperit un număr de 112 de secții de votare în Moldova. În plus, au fost observate trei secții de votare stabilite în Ucraina pentru alegătorii moldoveni în străinătate.

Misiunea de Observare a Alegerilor a evaluat procesul electoral privind compatibilitatea cu practicile și standardele internaționale pentru alegeri democratice, precum și cu cadrul legislativ moldovenesc. Mandatul Misiunii de Observare a Alegerilor ENEMO și scopul acestuia se limitează la monitorizarea Alegerilor Parlamentare din 24 februarie 2019; Misiunea de Observare a Alegerilor nu a monitorizat referendumul consultativ republican, care a avut loc în aceeași zi cu alegerile parlamentare. Cu toate acestea, aspecte selectate legate de referendum au fost observate și analizate, în măsura în care acesta a afectat elementele alegerilor parlamentare.

Raportul intermediar¹ elaborat de ENEMO s-a axat în principal pe cadrul general electoral, performanța organelor de gestionare a alegerilor și procesul de înregistrare a candidaților, de la începutul perioadei electorale până la 31 ianuarie. Această Declarație de Constatări și Concluzii Preliminare se concentrează asupra perioadei electorale observate de la detașarea Misiunii de Observare a Alegerilor, până în Ziua Alegerilor. În acest scop, Misiunea de Observare a Alegerilor ENEMO și-a concentrat atenția asupra diferitelor aspecte ale procesului electoral, inclusiv agitația electorală, înregistrarea alegătorilor și candidaților, conduita organelor de gestionare a alegerilor, litigiile legate de alegeri, Ziua Alegerilor și alte segmente ale procesului electoral.

Misiunea de Observare a Alegerilor din cadrul ENEMO în Moldova pentru alegerile parlamentare din 2019 este susținută financiar de Ambasada Regatului Țărilor de Jos; Suedia; Fundația Națională de Dotare a Congresului SUA, prin intermediul Institutului Național Democrat; și Uniunea Europeană.

I Contextul

Alegerile parlamentare din 24 februarie au avut loc în cadrul unui sistem electoral nou introdus, sistemul electoral mixt, care a fost adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 20 iulie 2017, în absența unui consens politic larg și în pofida faptului că a fost puternic criticat de părțile interesate interne² și

¹ Raportul interimar din 4 februarie 2019: <http://www.enemo.eu/en/missions/moldova-parliamentary-2019/285-enemo-internationalelection-observation-mission>

² Au fost două încercări nereușite de a anula modificările nou introduse, una de către un grup de ONG-uri și alta de către un deputat din Parlamentul Republicii Moldova.

internaționale³, sugestiei Comisiei de la Veneția și a OSCE/ODIHR. În cadrul sistemului electoral mixt, 50 de parlamentari au fost aleși prin listele proporționale de tip închis, într-o circumscripție națională, în timp ce 51 deputați în 51 de circumscripții uninominale, prin sistemul majoritar relativ.

Desfășurarea alegerilor din 24 februarie, în conformitate cu standardele internaționale, este considerată crucială pentru continuarea democratizării Moldovei, așa cum au subliniat mulți parteneri internaționali ai țării. Rezoluția Parlamentului European pentru Moldova din noiembrie 2018⁴ a subliniat în mod special importanța alegerilor din 24 februarie, printre alte elemente. Interesul comunității internaționale asupra alegerilor actuale a fost vizibil și de numărul relativ mare de observatori internaționali care le-au monitorizat.

Un referendum consultativ⁵ a avut loc în aceeași zi cu alegerile parlamentare, conținând două întrebări, micșorarea numărului de deputați de la 101 la 61 și posibilitatea ca cetățenii să revoce mandatele parlamentarilor aleși. Cinci partide au fost înregistrate pentru a participa la referendum⁶.

II Cadrul legal și sistemul electoral

Republica Moldova este parte la principalele tratate și convenții internaționale⁷. Constituția stabilește că voința poporului, exprimată prin alegeri libere prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, constituie baza puterii de stat⁸. Cadrul juridic privind alegerile este constituit din Codul Electoral⁹, precum și o serie de acte juridice¹⁰ și regulamente adoptate de Comisia Electorală Centrală (CEC).

În general, cadrul legal prevede condiții pentru desfășurarea alegerilor în conformitate cu majoritatea standardelor internaționale. Cu toate acestea, desfășurarea alegerilor din 24 februarie în cadrul noului sistem a scos în evidență o serie de deficiențe care ar trebui abordate în viitor, inclusiv procesul de înregistrare a candidaților, agitația electorală, utilizarea abuzivă a resurselor administrative și alte aspecte semnalate în constatările ENEMO¹¹.

În comparație cu alegerile parlamentare anterioare, cadrul juridic privind alegerile a suferit o serie de modificări fundamentale. În cadrul sistemului electoral anterior, 101 deputați au fost aleși printr-un sistem proporțional național și liste de partide închise. Actualul segment proporțional al noului sistem electoral prevede ca 50 de parlamentari să fie aleși într-o singură circumscripție națională, prin lista de partid de tip închis. Pragul din sistemul proporțional este de 6% pentru partidele politice și de 8% pentru blocurile electorale. În ceea ce privește segmentul majoritar al sistemului în aceste alegeri, 51 de deputați au fost aleși prin intermediul sistemului majoritar relativ în 51 circumscripții uninominale. Candidații sistemului majoritar pot fi independenți sau propuși de partide politice/ blocuri electorale, dar, în orice caz, trebuie

³ De ex., declarația publică din 21 iulie 2017 a ÎR/VP Mogherini și Comisarului Hahn și declarația publică a Ambasadei S.U.A. în Republica Moldova din 24 iulie 2017.

⁴ Rezoluția Parlamentului European din 14 noiembrie 2018 privind implementarea Acordului de Asociere a UE cu Republica Moldova (2017/2281(INI)).

⁵ Decizia nr. 332, din 30.11.2018, privind desfășurarea referendumului consultativ republican a Parlamentului Republicii Moldova.

⁶ Partidul Democrat din Moldova a fost înregistrat pentru opțiunea PRO; Partidul Comuniștilor din RM, Partidul Voința Poporului și Partidul Democrația Acasă au fost înregistrați pentru opțiunea CONTRA, pe când Partidul Speranța a fost înregistrat pentru opțiunea PRO privind prima întrebare și opțiunea CONTRA privind a doua întrebare.

⁷ Inter alia, Republica Moldova aderă la Convenția Europeană privind Drepturile Omului; Convenția Internațională privind Drepturile civile și politice (ICCPR); Convenția privind Eliminarea oricăror forme de discriminare împotriva femeilor (CEDAW); Convenția privind Drepturile politice ale femeilor; Convenția Internațională privind Eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CERD); Convenția privind Drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD), etc.

⁸ Constituția Republicii Moldova, Articolul 38.

⁹ Codul Electoral al Republicii Moldova, Legea nr. 1381-XIII, adoptată la 21/11/1997.

¹⁰ Codul Audiovizual al serviciilor media, Codul penal, Codul Contravențional, Legea Partidelor politice, etc.

¹¹ În raportul său final, ENEMO va oferi recomandări concrete autorităților moldovenești și partilor electorale vizate.

să fie susținuți de un număr desemnat de semnături ale cetățenilor care locuiesc în aceeași circumscripție în care candidează¹².

Diferiți interlocutori, precum și Comisia de la Veneția, și-au exprimat îngrijorarea cu privire la componența și independența Comisiei Naționale pentru stabilirea circumscripțiilor electorale uninominale permanente¹³. De asemenea, o serie de interlocutori și-au exprimat îngrijorarea cu privire la posibilele falsificări electorale. Hotărârea Guvernului din 15 noiembrie 2017¹⁴ stabilește 51 de circumscripții uninominale, inclusiv trei circumscripții pentru cetățenii moldoveni aflați în străinătate: una cuprinzând țările din estul Moldovei, una pentru țările din vestul Moldovei și una pentru cetățenii care trăiesc în Statele Unite și Canada; precum și două circumscripții pentru alegătorii care locuiesc pe malul stâng al Nistrului.

Prevederile legale prevăd că circumscripțiile stabilite pe teritoriul Republicii Moldova sub jurisdicția autorităților constituționale au ca bază un număr relativ egal de alegători și cuprind între 55.000 și 60.000 de alegători eligibili să voteze; și că abaterea numărului de alegători între circumscripții nu va depăși 10%¹⁵, pe baza numărului de alegători din lista alegătorilor din fiecare secție de votare, în timpul ultimelor alegeri din 2016. Un alt criteriu important și pozitiv, delimitând circumscripțiile uninominale, a fost acela de a nu diminua reprezentarea minorităților, astfel constituind circumscripțiile în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia și regiunea Taraclia, ceea ce este în concordanță cu Convenția-cadru pentru Protecția Minorităților Naționale (FCNM) a Consiliului Europei și Codul de bune practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția.

În general, numărul alegătorilor în majoritatea circumscripțiilor electorale nu a fost în concordanță cu marjele pentru numărul de alegători prevăzute în prevederile legale respective. De asemenea, legea nu este clară în ceea ce privește modul în care trebuie calculată deviația de 10%, lăsând spațiu pentru interpretări diferite. Motivarea deciziei de a forma trei circumscripții electorale pentru alegătorii în străinătate nu este clară, mai ales atunci când se ține seama de numărul total de cetățeni moldoveni aflați în străinătate și de prezența generală a alegătorilor în timpul alegerilor prezidențiale din 2016¹⁶. Mai mult, conform datelor preliminare de participare prezentate de CEC, 84% din numărul total al alegătorilor în străinătate în aceste alegeri au votat în circumscripția electorală 50 (vestul RM).

III Organele de gestionare a alegerilor

Moldova are o structură de organe electorale cu trei nivele, Comisia Electorală Centrală (CEC), Consiliile electorale ale circumscripțiilor electorale (CECE) și Birourile Electorale ale Secțiilor de Votare (BESV).

CEC este instituția primară din ierarhia gestionării alegerilor. Mandatul CEC este de cinci ani, în timp ce pentru fiecare alegeri se stabilesc CECE-uri și BESV-uri. Un membru al CEC este numit de către Președintele Republicii Moldova și alți opt membri de către Parlament, reprezentând proporțional majoritatea parlamentară și opoziția¹⁷.

Performanța CEC pe parcursul întregii perioade electorale monitorizate și în aspectele observate a fost în mare parte eficientă și transparentă. CEC a implementat activitățile necesare pentru organizarea alegerilor parlamentare din 2019 în conformitate cu calendarul stabilit în concordanță cu prevederile legale și termenele stabilite în acestea. La începutul perioadei electorale din 10 decembrie, CEC a organizat mai

¹² Excepție sunt candidații care vor candida în cinci circumscripții (trei formate pentru alegătorii din străinătate și două formate pentru alegătorii care locuiesc pe malul stâng al Nistrului), care au putut colecta semnăturile necesare din orice circumscripție.

¹³ Comisia Națională pentru Stabilirea Circumscripțiilor uninominale permanente a fost constituită în septembrie 2017 pentru a delimita hotarele circumscripțiilor uninominale. Majoritatea partidelor de opoziție au refuzat să participe în lucrul Comisiei, desi toate sesiunile acesteia au fost transmise live. Comisia a prezentat deciziile sale Guvernului la data de 30 octombrie 2017.

¹⁴ Decizia Guvernului pentru stabilirea circumscripțiilor uninominale.

¹⁵ Codul Electoral, Articolul 80, alin. 4.

¹⁶ În runda a doua a alegerilor din 2016, prezența totală la vot a alegătorilor în Europa (vestul Moldovei, circumscripția actuală nr. 50) a fost de circa zece ori mai mare decât prezența alegătorilor în celelalte două locații (acum circumscripții).

¹⁷ Codul Electoral, Articolul 17, alin. 6.

mult de 40 de sesiuni (ședințe regulate și extraordinare) până în Ziua Alegerilor. Ședințele CEC se desfășoară într-o manieră transparentă și sunt deschise mass-media și publicului, precum și observatorilor, în timp ce toate sesiunile sunt difuzate live pe pagina web a CEC. În ziua alegerilor, CEC a oferit actualizări frecvente și regulate mass-mediei și publicului, în timp ce a început să furnizeze rezultate preliminare la scurt timp după începerea numărării, ceea ce a îmbunătățit transparența procesului.

CEC a printat un număr de 6.922.494 buletine de vot pentru Alegerile parlamentare sau 3.461.247¹⁸ buletine de vot pentru alegeri în circumscripții uninominale și la fiecare circumscripție electorală la nivel național, prin intermediul a trei tipografii contractate¹⁹. Codul electoral prevede²⁰ că buletinele de vot se tipăresc cu cel puțin 3 zile înainte de alegeri într-o cantitate corespunzătoare numărului de alegători. Cu toate acestea, numărul total de buletine de vot imprimate nu corespunde numărului de alegători dezvăluit de CEC²¹, în timp ce numărul de buletine de vot furnizate fiecărei secții de votare a fost, de asemenea, inconsecvent²² și nu a corespuns exact numărului de alegători din secția de votare desemnată, desi diferența în cifre nu a fost mare.

Codul Electoral reglementează faptul că contestațiile privind deciziile CECE-urilor și chestiunile legate de finanțarea campaniilor electorale trebuie depuse la CEC²³. Până în Ziua Alegerilor, 78 de contestații din partea concurenților electorali au fost depuse la CEC, dintre care jumătate referitoare la procesul de înregistrare a candidaților, dintre care 16 au fost din partea candidaților independenți. În ceea ce privește toate contestațiile depuse, CEC a emis o decizie privind 42 de cazuri, respingând cele mai multe contestații și aprobând sau parțial aprobând 16²⁴. În ceea ce privește examinarea contestațiilor, deciziile CEC au fost publicate în timp util.

CEC a desfășurat o campanie largă de educare a alegătorilor. Au fost produse 13 videoclipuri²⁵ educaționale și motivaționale privind alegerile; majoritatea fiind difuzate în mass-media pe tot parcursul perioadei electorale. Centrul pentru formarea continuă a alegerilor (CCET) a fost, de asemenea, implicat în educația electorală și a creat un call center de informare pentru alegători pentru a consulta privind procedurile de votare.

CEC a stabilit 51 Consilii electorale ale circumscripțiilor electorale (CECE) pentru alegerile parlamentare^{26,27,28}, în conformitate cu calendarul electoral. Potrivit datelor din teren, au existat în jur de 66 de înlocuiri în toate CECE până în Ziua Alegerilor. Cele mai frecvente motive pentru înlocuirile de până acum sunt menționate a fi din motive personale, în principal datorită fie lipsei de timp suficient, fie din motive de sănătate. CEC a utilizat baza de date electorală centrală pentru a suplimenta CECE-urile cu

¹⁸ https://a.cec.md/ro/astazi-24-februarie-2019-in-republica-moldova-au-loc-2781_92675.html

¹⁹ Cele trei tipografii contractate de CEC pentru printarea buletinelor de vot au fost: SE. "POLIGRAFIC", SE. F.E.-P. "Tipografia Centrală" și Tipografia "Universul" SE. Azi, la Tipografia "Universul".

²⁰ Art. 54, alin (2) din CE

²¹ Comunicatul de presă al CEC din 24 februarie a menționat că principalele liste ale alegătorilor conțin 2.802.148 alegători cu dreptul la vot. CEC, de asemenea, a declarat în decembrie 2018 că au 3.265.997 alegători în total inclusiv 210.890 fie fără domiciliu, fie fără reședință și 230.233 alegători din Transnistria.

²² În 25% din secțiile de votare observate de ENEMO, numărul buletinelor de vot primit de BESV pentru circumscripțiile naționale a fost puțin diferit de numărul de buletine de vot primite pentru circumscripțiile uninominale.

²³ Articolul 71 al CE

²⁴ Contestațiile către CEC aprobate sau parțial aprobate: nr. 5, 6, 7, 14, 25, 27, 30, 31, 40, 42/43, 44, 45, 50, 73, 75.

²⁵ Videoclipurile abordează principalele aspecte ale procedurilor electorale și de votare - cum de votat în țară și în străinătate, ce resurse pot folosi alegătorii pentru a afla mai multe despre alegeri, ce documente pot fi folosite pentru vot în țară și în străinătate, videoclipuri pentru alegătorii care votează prima dată, modul în care alegătorii își pot verifica datele în listele electorale, de ce este important să votezi, videoclipuri pentru diferite grupuri minoritare etc.

²⁶ CECE-urile trebuie să fie compuse dintr-un număr impar de membri - între 7 și 11 - dintre care cel puțin 3 trebuie să fi absolviți studii superioare juridice sau studii în administrație publică. Doi membri ai CECE sunt numiți de către instanțe și doi de consiliile locale de nivelul doi și de Adunarea Populară a Găgăuziei pentru alegerile parlamentare. Alți membri sunt nominalizați de partide și de alte organizații social-politice reprezentate în Parlament la data înființării fiecărui CECE, unul de la fiecare partid. În caz de insuficiență, ceilalți membri sunt nominalizați de CEC, din registrul funcționarilor electorali. Observatorii ENEMO au menționat că majoritatea CECE-urilor au avut 9 sau 11 membri. Potrivit cadrului legal, membrii CECE pot fi înlocuiți fie la cererea personală, fie pentru încălcarea legii în termeni de agitație politică sau pentru a nu participa la ședințele CECE (minim 2 sesiuni consecutive).

²⁷ 22 Secții de votare pentru circumscripția nr.47 și 25 secții de votare pentru circumscripția nr.48.

²⁸ 27 pentru circumscripția nr.49, 83 pentru circumscripția nr. 50 și 13 pentru circumscripția nr. 51.

numărul lipsă de membri. Sediul central al celor trei CECE-uri care au fost stabilite pentru votarea în străinătate și cele două pentru alegătorii care locuiesc pe malul stâng al Nistrului se află în Chișinău. Ca și CEC, sesiunile CECE sunt, de asemenea, transparente și deschise observatorilor, după cum au remarcat observatorii pe termen lung ai ENEMO detașați în toată țara. Cu toate acestea, deciziile CECE nu au fost postate online în timp util, iar multe decizii din partea CECE-urilor sunt încă nepublicate.

Suportul în instruirile CECE a fost asigurat de Centrul de Formare Continuă Electorală (CCET), o instituție înființată de CEC și reglementată de Codul Electoral. CCET a desfășurat numeroase sesiuni de instruire pentru participanții la procesul electoral, inclusiv membri ai CECE și BESV, registratori sau operatori ai sistemului SAIS, reprezentanți ai Poliției și Curții și alți actori interesați. Instruirile CCET observate de ENEMO au fost bine organizate și profesionale.

În total, pentru alegerile parlamentare au fost stabilite 2.141 de secții de votare. Dintre acestea, 2018 secții de votare au fost înființate în țară (1.971 secții de votare au fost înființate în circumscripțiile 1 - 46, altele 47- pentru alegătorii din cele două circumscripții situate pe malul stâng al Nistrului²⁷) și 123 secții de votare au fost înființate pentru cele trei circumscripții din străinătate²⁸.

Birourile Electorale ale Secțiilor de Votare (BESV) au fost formate la timp și cu un număr suficient de membri. Observatorii pe termen lung au primit informații de la mai multe CECE-uri că nu toate partidele parlamentare care aveau dreptul legal să facă acest lucru, și-au desemnat membrii BESV²⁹. Locurile lor au fost suplinite de membrii din rezerva CEC. Majoritatea BESV au informat observatorii ENEMO că au primit suport și materiale necesare de la autoritățile publice relevante pentru a desfășura pregătirile pentru alegeri. Instruirea membrilor BESV a fost asigurată și de Centrul pentru formare continuă a alegerilor (CCET).

Observatorii ENEMO au remarcat că multe BESV nu au funcționat corect în prima săptămână după ce au fost înființate. Unele BESV au declarat că nu aveau premise adecvate (lipsa încălzirii și alte resurse tehnice) și, prin urmare, mulți dintre ei nu erau prezenți la secții de votare când au fost vizitați de observatori. Cei aflați la sediul lor au fost într-o oarecare măsură dezorganizați în primele zile și majoritatea muncii a fost condusă de Președinte, Vicepreședinte și Secretar al BESV. Cu toate acestea, mulți membri BESV au fost în teren pentru a transmite scrisori de notificare a alegătorilor. Cele mai vizitate secții de votare nu au fost marcate clar, iar numerele lor nu au fost indicate în prima săptămână în care au fost formate.

Comparativ cu Alegerile prezidențiale din 2016, au fost inițial planificate alte 25 de secții de votare pentru alegătorii din străinătate pentru Alegerile Parlamentare³⁰. Decizia Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene de deschidere a secțiilor de votare în străinătate a fost criticată de câțiva concurenți electorali cu privire la locul și numărul de secții de votare care ar trebui înființate, iar reprezentanții ministerului nu au participat la sesiunea CEC respectivă pentru a aborda aceste preocupări. Numărul final al secțiilor de votare stabilit în străinătate a fost redus la 123, deoarece două secții de votare (în Toronto și Montreal) nu au putut fi stabilite datorită limitărilor legale canadiene. După ce au fost respinse de către Curtea Supremă, doi concurenți electorali³¹ au contestat chiar constituționalitatea Hotărârii Guvernului privind numărul de secții de votare pentru alegătorii din străinătate, prin două contestații simultane, fără succes³².

După ce au primit informații de la Poliție, cu doar 2 săptămâni înainte de Ziua Alegerilor, că nu au reușit să asigure o securitate adecvată pentru un număr de secții de votare alcătuite pentru alegătorii de pe malul stâng al râului Nistru, CEC a decis să deplaseze 31 secții de votare în interiorul țării. PSRM a

²⁹ Rapoartele menționează că în mare parte PCRM și PL nu au nominalizat un număr suficient de membri CECE.

³⁰ Pentru alegerile prezidențiale din 2016, un număr total de 100 secții de votare au fost înființate în străinătate, dar reieșind din numărul mare de prezență generală a alegătorilor din străinătate și de faptul că fiecare secție de votare a avut doar 3000 de buletine de vot, multe secții de votare au întâmpinat dificultăți să facă față necesităților/interesului alegătorilor din străinătate.

³¹ Partidul Socialiștilor din Republica Moldova și Blocul ACUM.

³² Curtea Constituțională a decis (prin Decizia nr. 11 din 29.01.2019) că articolul 38 din Constituție nu poate fi interpretat ca impunând obligația autorităților de stat de a desfășura alegeri în străinătate și că acest articol permite desfășurarea alegerilor în afara țării, dar nu le impune și, din acest motiv, legiuitorul și executivul se bucură de o mai mare discreție în modul de organizare a acestor alegeri. Drept urmare, ambele reclamații au fost respinse.

contestat această decizie, susținând că aceasta a fost doar o încercare de a reduce participarea generală a cetățenilor din Transnistria.

IV Înregistrarea candidaților

Toți cetățenii Republicii Moldova eligibili să voteze și să respecte prevederile relevante³³ ale Codului Electoral au dreptul de a fi aleși. Cetățenii moldoveni care, datorită poziției pe care o dețin, nu au dreptul de a fi membri ai unui partid politic sau ai unor organizații socio-politice, precum și de înalți funcționari a căror numire sau alegere este guvernată de Constituția Republicii Moldova și/ sau prin legi organice își suspendă activitatea în funcție de înregistrarea lor ca candidați³⁴. Aceeași prevedere nu se aplică Prim-Ministrului și Președintelui Parlamentului RM, care au fost ambii candidați pe lista PDM³⁵ în circumscripție națională, fără obligația legală de a-și suspenda activitățile în funcțiile pe care le dețin³⁶.

Procesul de numire a candidaților pentru alegerile parlamentare din 2019 a început cu 60 de zile înainte de Ziua Alegerilor, la 26 decembrie 2018, și s-a încheiat cu 30 de zile înainte de Ziua Alegerilor. Noul sistem prevede înscrierea candidaților la circumscripțiile uninominale, care vor fi conduse de CECE-uri și înregistrarea concurenților electorali pentru circumscripția națională (partide politice, blocuri și alte organizații social-politice), care va fi condusă de CEC.

În termenul legal, paisprezece partide politice³⁷ și un bloc electoral³⁸ au depus la CEC lista lor de candidați pentru circumscripția națională³⁹.

Începând cu 26 decembrie 2018 până la 4 ianuarie 2019, CECE-urile au înregistrat un total de 401 de grupuri de inițiativă pentru 400 de candidați⁴⁰. Termenul limită pentru depunerea candidaturilor și listelor de subscripție necesare a fost 24 ianuarie 2019, în timp ce CECE-urile au avut 7 zile de înregistrare sau de a refuza înregistrarea unui candidat. Procedurile de verificare a documentelor prezentate și listele de subscripție colectate de grupurile de inițiativă au fost destul de complexe⁴¹, deoarece CECE-urile au trebuit să analizeze și să verifice listele de subscripție prezentate de colecționarii autorizați din grupurile

³³ Art. 13 din CE. Următoarele persoane nu pot fi alese: personal militar activ; cetățeni subzistenți; cetățenii privați de dreptul de vot și/sau dreptul de a deține funcții de răspundere prin decizia finală a Curții; persoanele care sunt condamnate la închisoare printr-o hotărâre judecătorească definitivă și care își execută sentința într-o instituție penitenciară, precum și persoanele care au dosare penale active pentru infracțiunile comise în mod deliberat.

³⁴ Art. 13, alin. 3 din CE.

³⁵ Prim-Ministrul a fost de asemenea un candidat în circumscripția uninominală nr. 20.

³⁶ Decizia CEC nr. 2349 bazată pe contestațiile depuse la CEC de reprezentanții PSRM cu drept de vot consultativ.

³⁷ Partidul Democrat din Moldova (PDM); Partidul Comuniștilor din Moldova (PCRM); Partidul Socialist din Moldova, (PSRM); Partidul Sor; Partidul Politic „Antimafia,; Partidul Politic „Partidul Nostru”; Partidul Național Liberal; Partidul Politic “Voința poporului”; Partidul Regiunilor din Moldova; Partidul Politic “Democrația Acasă”; Mișcarea Profesioniștilor “Speranța”; Partidul Politic “Patria”; Partidul Verde Ecologist; Partidul Liberal

³⁸ Blocul Electoral “ACUM”

³⁹ Înregistrarea concurenților naționali a fost în mare parte dependent de un număr suficient de candidați (30-55), (40% de ambele genuri) și eligibilitatea fiecărui candidat pe listele electorale ale candidaților electorali, care trebuiau verificate de CEC și de fiecare candidat necesar pentru obținerea unui certificat de integritate de la Autoritatea Națională de Integritate. Toate listele depuse au fost înregistrate până la data de 31 ianuarie. Aceeași persoană ar putea candida atât pe lista partidelor pentru circumscripția națională, cât și în circumscripția uninominală, în numele aceluiași partid politic sau în calitate de candidat independent.

⁴⁰ Într-un caz unic, unui candidat PDM i-a fost permisă înregistrarea unui al doilea grup de inițiativă după ce un CECE a decis să refuze înregistrarea sa, din cauza numărului insuficient de semnături de suport valide depuse prima dată. Întrucât decizia CECE a fost adoptată la 3 ianuarie 2019, a fost înregistrat un al doilea grup de inițiativă care la nominalizat la 4 ianuarie 2019, în termenul legal, permițându-i astfel să colecteze din nou semnăturile de suport și să fie înregistrate de același CECE.

⁴¹ Regulamentele prevăd clar că fiecare alegător poate susține un singur candidat și trebuie să-și completeze datele și semnătura personal. Numai în cazuri excepționale și din motive obiective, o altă persoană poate completa date în numele unei alte persoane, însă astfel de cazuri trebuiau înregistrate și explicația trebuia furnizată în spațiul destinat unei astfel de note. În cazurile în care același alegător a semnat lista de subscripție pentru mai mulți candidați, doar prima semnătură de suport trimisă a fost considerată valabilă.

de inițiativă pentru completitudinea și exactitatea datelor furnizate împotriva registrului oficial, utilizând combinația verificării manual-vizuale și a verificării electronice⁴².

Una dintre principalele provocări evidențiate de CECE a fost că mulți candidați și grupurile lor de inițiativă nu au fost familiarizați și, prin urmare, nu au respectat regulamentele în timpul procesului de colectare a semnăturilor, ceea ce a dus la un număr mare de semnături considerate nevalabile. Concurenții, pe de altă parte, s-au plâns că procedurile de verificare a CECE-urilor sunt prea stricte, iar dispozițiile legale nu permit efectuarea de corecții sau furnizare de semnături suplimentare. Ca rezultat, mai mult de 10% dintre candidați nu au reușit să colecteze un număr minim de semnături valabile și nu au depus cereri de înregistrare, fiind în principal independenți sau reprezentând partide "mai mici".

CECE-urile au aplicat reguli destul de stricte pentru verificarea întregii liste de subscripție și a înregistrărilor individuale ale fiecărui susținător. Operatorii din cadrul CECE au folosit programul de verificare pentru a verifica corectitudinea datelor semnatarilor față de registrul electoral și dacă a fost eligibil să voteze în circumscripția dată. În unele cazuri, când informațiile de pe prima pagină a listei nu au fost completate deplin și în mod adecvat, toate listele de subscripție au fost considerate nevalabile. Într-o serie de cazuri, întregi liste de subscripție au fost considerate nevalabile. În unele cazuri, liste întregi de subscripție sau un număr de intrări pe lista de subscripție au fost considerate nule, considerând că acestea au fost introduse prin același scris de mână, fără a specifica motivele pentru care alegătorii nu au putut introduce datele personal. Au existat, de asemenea, cazuri de invalidare a semnăturilor de sprijin dacă datele susținătorului nu corespundeau exact datelor oficiale. Unii desemnați și candidați au declarat că CECE-urile nu au fost consecvenți în timpul procedurilor de verificare a semnăturilor, mai ales atunci când au determinat dacă același scris a fost aplicat semnăturilor. De asemenea, unii concurenți și-au exprimat îngrijorarea cu privire la exactitatea datelor introduse de operatorii CECE-urilor, precum și modul în care funcționează software-ul.

Concurenții electorali pentru circumscripția națională au fost autorizați să efectueze modificări în listele lor de candidați cu maximum 14 zile înainte de Ziua Alegerilor. Chiar dacă unele înlocuiri au avut loc în listele de candidați pentru circumscripția națională, cerința privind cota de gen a fost respectată. În mod similar, candidaților din circumscripțiile uninominale li s-a permis să se retragă din alegeri cu maximum 14 zile înainte de Ziua Alegerilor. Numărul total al candidaților care au participat la alegeri pentru circumscripții electorale uninominale a fost de 325. În total, partidele politice sau blocul electoral au nominalizat 268 de candidați, în timp ce 57 candidați independenți au fost prezenți în doar jumătate din circumscripțiile uninominale.

Titularii ale căror înregistrare a fost respinsă prin decizia CECE-ului au putut depune un apel la CEC⁴³. În ceea ce privește contestațiile menționate anterior depuse de candidați privind înregistrarea lor, CEC a depus efort pentru a fi o instituție inclusivă în sesiunile sale, audiind atât pe reclamant, cât și pe reprezentanții CECE-urilor, revizuire materialele prezentate și eventual rezolvând deficiențele procedurale. În cele mai multe cazuri, CEC a solicitat CECE-urilor să reexamineze listele de subscripție depuse. 33 contestații ale concurenților electorali au fost depuse la Curtea de Apel Chișinău, 4 la Curtea de Apel Bălți și 28 de recursuri au fost depuse la Curtea Supremă de Justiție, în cadrul acestui proces electoral⁴⁴. Aceste instanțe au susținut deciziile CEC și ale instanțelor teritoriale⁴⁵.

Reexaminarea listelor de subscripție și procedurilor de recurs de lungă durată au redus considerabil perioada de campanie pentru anumiți reclamanți de succes. O duzină de candidați au fost înregistrați

⁴² SAIS modulul de verificare a fișei de semnături – verificare computerizată a datelor susținătorilor, dezvoltat pentru a asista CECE cu compararea datelor oficiale ale alegătorilor cu datele furnizate.

⁴³ Art. 72, par. (1) al CE

⁴⁴ Bazat pe informația publicată pe website-ul oficial al Curții de Apel Chișinău. Două dintre contestații se refereau la procesul Referendumului.

⁴⁵ Doar în 6 cazuri, recursurile au fost aprobate de Curtea de Apel Chișinău

după o serie de apeluri la CEC și Judecătorii după începerea oficială a perioadei de campanie, în timp ce câțiva candidați au fost înregistrați cu câteva zile înainte de Ziua Alegerilor⁴⁶.

Numărul total al listelor de subscripție considerate nevalabile a fost substanțial, însă mulți candidați, persoane nominalizate au prezentat un număr de semnături mai mare decât minimul legal, pentru a depăși posibilele invalidări și pentru a satisface numărul necesar de semnături de suport valabile⁴⁷. În final, numărul total al candidaților înscrisi în circumscripții uninominale în alegerile parlamentare a fost de 325⁴⁸.

V Înregistrarea alegătorilor

În Ziua Alegerilor, cetățenii Republicii Moldova cu vârsta de 18 ani au dreptul de vot, cu excepția persoanelor lipsite de acest drept în temeiul legii. CEC compilează lista alegătorilor pe baza informațiilor din Registrul de Stat Centralizat al Alegătorilor (RSA), care este extras din Registrul de Stat al Populației și întreținut de Agenția de Servicii Publice. Lista de alegători include toți cetățenii cu drept de vot, care au domiciliul (reședința permanentă) sau reședința (reședința temporară) pe teritoriul unei secții⁴⁹. Ar trebui să existe între 30 și 3000 de alegători înregistrați la secția de votare corespunzătoare.

În Ziua Alegerilor, CEC a anunțat că există 2.802.148 cetățeni cu drept de vot pe Lista principală a alegătorilor. De asemenea, CEC a declarat în decembrie 2018 că în total au fost 3.265.997 de alegători, iar în rândul electoratului înscris în RSA au fost 210.890 de alegători⁵⁰ care nu au domiciliul, nici locul de reședință în Republica Moldova și circa 230.233 alegători cu domiciliul în unitatea administrativă de pe malul stâng al Nistrului.

Cetățenii moldoveni care locuiesc în afara țării beneficiază de drepturi de vot complete conform Codului Electoral⁵¹. Până la 9 ianuarie 2019, 24.453 cetățeni moldoveni au profitat de posibilitatea de a se înregistra în prealabil ca alegători în străinătate. 105 de cetățeni cu domiciliul pe malul stâng al râului Nistru au fost, de asemenea, înregistrați în prealabil. Înregistrarea preliminară a fost posibilă online sau prin depunerea unei cereri scrise la CEC sau la ambasadele și oficiile consulare ale Republicii Moldova. Numărul alegătorilor preînregistrați pentru alegerile parlamentare din 2019 a fost de aproape șapte ori mai mare decât la alegerile prezidențiale din 2016⁵². Pentru a facilita drepturile de vot ale alegătorilor în străinătate, numărul maxim de buletine de vot per secție de votare în străinătate a crescut de la 3.000 la 5.000⁵³.

CEC a precizat că alegătorii în străinătate pot vota numai cu un pașaport valabil moldovenesc, în baza deciziei Curții Constituționale. Potrivit Agenției Servicii Publice, numărul alegătorilor cu pașapoarte moldovenești expirate a fost de 58.454 de la 4 ianuarie 2019. În același timp, CEC a susținut că în anul 2016 au participat 175 de alegători din străinătate care au votat în al doilea tur al alegerilor prezidențiale⁵⁴, din numărul total de 138.350 de alegători. Potrivit rezultatelor preliminare, prezența la vot în străinătate a fost de 74.111.

⁴⁶ În plus, cel puțin un candidat a decis să nu se înregistreze după ce a primit decizia Curții la CECE să-l înregistreze, deoarece a declarat public că nu vede sens de înscriere și contestare în alegeri cu doar câteva zile înainte de Ziua Alegerilor.

⁴⁷ Cu toate acestea, dacă numărul total de semnături valide după verificare a scăzut sub pragul minim necesar (500 pentru bărbați și 250 pentru candidații femei), candidații au fost refuzați să se înregistreze, fără posibilitatea de a corecta sau a depune semnături suplimentare.

⁴⁸ https://a.cec.md/ro/astazi-24-februarie-2019-in-republica-moldova-au-loc-2781_92675.html

⁴⁹ Codul Electoral, art. 44

⁵⁰ Acest număr include 99.598 cetățeni moldoveni adulți care au emigrat oficial peste hotare în baza datelor de la Agenția Servicii Publice.

⁵¹ Cod Electoral, art. 2 par (3)

⁵² CEC a raportat, că pentru Alegerile Prezidențiale din 2016, s-au înregistrat în prealabil 3476 alegători din străinătate

⁵³ Codul Electoral, art. 54

⁵⁴ https://a.cec.md/ro/cec-combate-speculatiile-pe-seama-participarii-la-votare-cu-2781_92605.html Trebuie menționat faptul că articolul 42 alineatul (3) din CE nu menționează faptul că informațiile referitoare la valabilitatea documentelor de identitate (identitate națională, pașaport, card de identitate militar) ale alegătorilor sunt furnizate CEC de către RSA, dar numai seria și numărul unui document.

De asemenea, regulamentele abordează aspecte de vot pentru anumite categorii de alegători. Alegătorii care au atât domiciliu, cât și loc de reședință, pot vota la locul lor de reședință. Studenții cu drept de vot, care frecventează o instituție de învățământ într-o localitate unde nu au domiciliul sau reședința, au putut să voteze în circumscripția națională la orice secție de votare deschisă în acea localitate, dar nu și pentru circumscripțiile uninominale. Numai alegătorii prezenți în țară au avut posibilitatea de a solicita un buletin de identitate provizoriu eliberat gratuit în săptămâna care precedă Ziua Alegerilor.

În Ziua Alegerilor, CEC a folosit Sistemul de Informații Automatizat de Stat "Alegeri" (SAIS) ca metodă de verificare a alegătorilor online. Operatorii de date din fiecare secție de votare au verificat identitatea alegătorilor corespunzător bazei de date la nivel național pentru a determina dacă alegătorul a votat deja, marcând pe cei care au votat în baza de date. În plus, pentru asigurarea protecției împotriva votului multiplu, SAIS a fost utilizat pentru transmiterea datelor privind prezența la vot și a rezultatelor preliminare ale alegerilor de la secțiile de vot, pentru a fi publicate pe site-ul CEC.

VI Finanțarea campaniei

Cadrul de reglementare pentru finanțarea campaniei a fost modificat recent, printre care creșterea cerințelor de raportare pentru concurenții electorali și grupurile de inițiativă care sprijină nominalizările candidaților, reducerea limitelor de donare și consolidarea tranzacțiilor financiare prin conturi bancare specifice, inclusiv raportarea surselor contribuțiilor. În pofida unei evaluări pozitive a acestor modificări, alte domenii importante identificate în alegerile precedente au rămas neadresate, în special lipsa supravegherii eficiente și monitorizarea cheltuielilor de campanie și a sancțiunilor în caz de nerespectare.

Comisia Electorală Centrală este organul responsabil pentru supravegherea finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale. Grupurile de inițiativă pentru susținerea candidaților și concurenții electorali înregistrați au fost obligați să deschidă un cont bancar special și să prezinte rapoarte financiare săptămânale privind sursele fondurilor de campanie și cheltuielile de campanie sau să informeze CEC că nu vor avea cheltuieli financiare în perioada de raportare. CEC a asigurat transparența prin plasarea pe site-ul său a rapoartelor financiare depuse în timpul campaniei. Cu toate acestea, un număr mare de grupuri de inițiativă care sprijină candidații independenți nu au deschis un cont bancar special pentru grupul de inițiativă și nu au informat în timp CEC că nu vor avea cheltuieli financiare pe perioada nominalizării și colectării semnăturilor de suport⁵⁵.

Partidele politice care au participat la alegeri și candidații înregistrați în circumscripțiile uninominale au fost obligați să deschidă un fond electoral special pentru contul bancar, iar toate tranzacțiile financiare, inclusiv donații, trebuiau să treacă prin acest fond electoral. În cazul în care partidul politic sau candidatul nu suportă niciun fel de tranzacții financiare în timpul campaniei, CEC trebuie să fie notificat. Aproape toate părțile/ blocul au deschis un astfel de cont⁵⁶.

Partidele politice înregistrate au prezentat în mod regulat rapoarte financiare săptămânale și raportul final cu două zile înainte de alegeri. În caz de întârzieri sau neconformități, CEC a emis un avertisment cu termenul de efectuare 24 de ore sau depunerea informațiilor privind faptul că nu au avut cheltuieli financiare în perioada campaniei.

În ansamblu, CEC a asigurat transparența prin publicarea la timp a rapoartelor de finanțare a campaniilor, însă supravegherea CEC este insuficientă pentru a asigura integritatea și responsabilitatea finanțelor campaniei. CEC verifică declarațiile financiare prezentate de concurenții electorali corespunzător tranzacțiilor bancare, însă nu are capacitatea de a monitoriza activitățile de campanie și de a verifica acuratețea declarațiilor prezentate. Mai mult, cooperarea CEC cu alte instituții de stat, cum ar fi

⁵⁵ Conform hotărârii CEC nr. 2253 din 5 februarie 2019, din 101 grupuri de inițiativă în sprijinul candidaților independenți, doar două au deschis contul bancar, iar 20 au furnizat informații despre nedeschiderea unui cont bancar.

https://a.cec.md/ro/cu-privire-larapoartele-financiare-ale-grupurilor-de-initiativa-constituite-pen-2751_92484.html

⁵⁶ Într-un caz specific, partidul politic "Mișcarea profesioniștilor "Speranța" a informat CEC că banca nu le-a permis să deschidă un cont al Fondului electoral, datorită deciziei Serviciului Fiscal de Stat.

Inspectoratul Fiscal de Stat și Centrul Național Anticorupție, nu este suficient de eficientă pentru a implementa pe deplin regulamentul privind finanțarea campaniilor. CEC a fost mai pasiv în abordarea posibilelor încălcări ale candidaților și/ sau partidelor politice și a acționat după ce unele acuzații au fost declarate la cunoștința concurenților electorali.

VII Campania electorală

Codul electoral prevede condiții echitabile și egale pentru participarea tuturor concurenților. Agitația pentru Alegerile parlamentare începe cu 30 de zile înainte de Ziua Alegerilor, însă nu înainte de înregistrarea oficială a concurentului la organul electoral relevant⁵⁷. În urma modificărilor aduse Codului Electoral în noiembrie 2018⁵⁸, agitația electorală a fost admisibilă chiar și în ziua precedentă la fel ca și în Ziua Alegerilor, cu excepție la intrare în secțiile de votare și în incinta lor.

Concurenții electorali au folosit perioada de pre-agitație, în special sezonul de sărbători, pentru a organiza evenimente și diferite activități de auto-promovare, care ar putea fi considerate activități de agitație timpurie, în baza definiției vagi a agitației electorale în Codul Electoral.

Termenii legali pentru înscrierea candidaților, combinate cu metoda complexă de verificare a semnăturilor și cu procesul de apel îndelungat, s-au suprapus cu începutul oficial al campaniei electorale. Acest fapt a rezultat la înregistrarea a cel puțin opt candidați în calitate de concurenți până la perioada campaniei electorale, iar unele înregistrări și/sau radieră a înregistrării au avut loc cu câteva zile înainte de Ziua Alegerilor⁵⁹, astfel încât acești candidați nu au putut să utilizeze întreaga perioadă de 30 de zile pentru activitățile de agitație permise de lege, ceea ce i-a pus într-o poziție dezavantajoasă în comparație cu alți candidați⁶⁰.

Codul electoral interzice utilizarea resurselor administrative în timpul agitației electorale, dar nu sunt prevăzute sancțiuni specifice pentru încălcarea acestei prevederi. Utilizarea necorespunzătoare a resurselor administrative în scopuri electorale a fost în continuare denunțată de concurenții politici pe tot parcursul campaniei, în timp ce o duzină de contestații au fost depuse la CEC în această privință. Observatorii ENEMO au remarcat cazuri de posibila utilizare abuzivă a resurselor administrative în timpul campaniei, inclusiv întâlniri de campanie ale candidaților din cadrul instituțiilor de stat în timpul programului de lucru, participarea înalților funcționari de stat la activitățile de agitație, participarea angajaților statului la ședința candidatului în timpul orelor de lucru, purtând chiar uniforme reprezentative ale lor⁶¹.

Observatorii ENEMO au fost informați de un număr de interlocutori despre presiuni exercitate asupra angajaților de stat de a participa la evenimentele de campanie ale partidelor la putere la nivel local și/ sau național. O serie de măsuri, cum ar fi creșterea salariilor și a beneficiilor pentru diferite grupuri ale societății, îmbunătățiri ale infrastructurii, indemnizații pentru diferite grupuri de cetățeni, proiecte noi de dezvoltare etc. au fost introduse sau publicate înaintea alegerilor atât la nivel local, cât și guvernamental. ENEMO consideră că momentul introducerii acestor măsuri, în perioada electorală, pune la îndoială adevăratul lor scop.

Cel puțin 11 contestații au fost depuse la CEC în legătură cu pretinsa utilizare necorespunzătoare a bunurilor publice în scop electoral⁶², au fost depuse 11 contestații cu privire la utilizarea fondurilor nedeclarate de către concurenții electorali⁶³, 4 contestații cu privire la pre- campania electorală imitată de

⁵⁷ CEC, în cazul listelor partidului sau blocului electoral pentru circumscripția națională și CECE-urile, în cazul candidaților pentru circumscripții uninominale.

⁵⁸ Legea Nr. 268 din 23.11.2018 „cu privire la modificarea unor acte legislative” <http://lex.justice.md/md/378424/>.

⁵⁹ Data înregistrării partidului/blocului pentru fiecare candidat fiind înregistrați târziu.

⁶⁰ Ceea ce este în contradicție cu punctul 7.6 din Documentul de la Copenhaga

⁶¹ Au fost semnalate cazuri de abuz de resurse administrative și de funcție publică în Step-Soci, Ceadir Lunga, Balti, Orhei, Riscani, Briceni, Glodeni. Comrat, Otaci.

⁶² Contestații către CEC referitor la pretinsa utilizare a bunurilor publice în scop electoral: Nr 50, 51, 59, 60, 62, 64, 67, 68, 69, 70, 74.

⁶³ Contestații către CEC referitor la pretinsa activitate financiară nedeclarată: Nr.10, 12, 16, 19, 61, 63, 65, 66, 73, 76, 78.

conurenții electorali⁶⁴ și cel puțin 4 contestații cu privire la cumpărarea presupusului vot⁶⁵. Majoritatea acestor contestații au fost transferate la CECE și în câteva cazuri, au fost luate în examinare de către CEC⁶⁶.

De asemenea, au fost depuse 12 contestații la instanțele judecătorești teritoriale cu privire la aspecte electorale pe perioada electorală⁶⁷, în 7 din 15 judecătoria raionale⁶⁸. Aceste contestații au contestat și activitatea concurenților electorali, iar toate contestațiile au fost respinse⁶⁹.

Campania a fost extrem de competitivă, atât la nivel național, cât și la circumscripții uninominale, în timp ce cinci partide au fost cele mai vizibile⁷⁰. Partidele au folosit diferite strategii de agitație, inclusiv mitinguri și concerte⁷¹, întâlniri cu comunitatea și întâlniri personale între alegători și candidați, fie prin corturi înființate pe stradă, fie, într-o oarecare măsură, prin agitație. Odată cu avansarea campaniei, intensitatea și utilizarea agitației negative au crescut, cu numeroase acuzații personale între concurenții electorali.

Mesajele cheie ale concurenților în timpul campaniei au fost în mare parte legate de îmbunătățirea infrastructurii și a condițiilor de viață pentru cetățeni, creșterea salariilor și a pensiilor, lupta împotriva corupției și a criminalității organizate, angajarea în câmpul muncii, a economiei și a diferitelor probleme locale. Au fost de asemenea menționate aspecte geopolitice, însă nu au fost foarte pronunțate. ENEMO a observat că mulți candidați la circumscripția uninominală au abordat probleme locale în agenda lor electorală, ci adesea cu referință la acele probleme în competență guvernării locale, ceea ce indică o înțelegere inadecvată a competențelor deputaților față de cea a oficialilor locali atât de către candidați, cât și de alegători. Acest aspect ar fi putut deriva din introducerea noului sistem mixt.

Agitația a fost orientată către probleme de interes pentru populația generală, în timp ce problemele de interes pentru anumite grupuri, cum ar fi aspecte privind egalitatea de gen, aspecte privind tinerii cetățeni, minoritățile sau persoanele cu dezabilități, au fost aproape inexistente.

Incidente sporadice au avut loc în timpul campaniei, inclusiv atacuri fizice asupra candidaților, hărțuire a candidaților în timpul agitației electorale și distrugerea proprietății concurenților. În mai multe ocazii, panourile și alte materiale electorale ale candidaților au fost, de asemenea, distruse.

Încălcarea legislației cu privire la detașarea materialelor de campanie în zone nedesemnate a fost observată de ENEMO în întreaga țară. Un număr de candidați s-au plâns de accesul inegal la spațiile publice pentru întâlnirile de campanie.

⁶⁴ Contestații către CEC referitor la pretinsa pre-campanie electorală: Nr. 9, 10, 11, 12.

⁶⁵ Contestații către CEC referitor la pretinsele forme de cumpărare a votului de către concurenți electorali: Nr. 57, 58, 72, 77.

⁶⁶ PL și Șor au înaintat două plângeri la CEC cu privire la activitatea președintelui Republicii, considerându-l terță parte, sprijinul nedeclarat și utilizarea necorespunzătoare a activelor administrative ale Președinției în favoarea PSRM. Acestia au cerut retragerea din alegeri a concurentului electoral PSRM. CEC a avertizat PSRM, acceptând astfel argumentele pretinse, în timp ce a anunțat Președintele să nu intervină în campanie. Această plângere a fost depusă în continuare la Curtea de Apel Chișinău, care a considerat că aceasta nu este justificată. În hotărârea sa, Curtea a motivat că retragerea concurenților ar putea fi cerută de CEC și nu de alți concurenți.

⁶⁷ Instanța teritorială din Hâncești- 2 respinse, Instanța teritorială din Orhei- 1 respinsă, Instanța teritorială din Căușeni- 1 respinsă, Instanța teritorială din Cahul- 1 respinsă, Instanța teritorială din Ungheni- 1 respinsă, Instanța teritorială din Bălți- 1 respinsă, Instanța teritorială din Drochia- 4 respinse, Instanța teritorială din Soroca- 1 respinsă.

⁶⁸ Instanțele teritoriale din Chișinău, Edineț, Criuleni, Comrat, Strășeni, Anenii- Noi, Cimișlia.

⁶⁹ În trei cazuri, deciziile au fost recuzate la Curtile de Apel (Bălți, Orhei și Chisinau).

⁷⁰ Partidul Democrat, Partidul Socialiștilor, blocul electoral ACUM, Partidul Politic Șor și, într-o măsură limitată, în special în nordul țării, Partidul Nostru.

⁷¹ Majoritatea realizate de PSRM și Partidul Politic Șor.

VIII Reprezentarea de gen și a minorităților

Cadrul juridic actual pentru alegeri conține câteva dispoziții care vizează îmbunătățirea reprezentării de gen. Lista candidaților care participă la circumscripția națională trebuie să fie compusă din cel puțin 40% dintre candidați cu apartenență fiecărui sex. Toți concurenții electorali pentru circumscripția națională au respectat Codul Electoral privind reprezentarea minimă a fiecărui sex de 40% pe listele lor și, prin urmare, au fost înregistrați. Cota de gen a fost respectată chiar și după ce un număr de candidați au fost înlocuiți. Cu toate acestea, legea nu prescrie nici o ordine obligatorie de candidați și, prin urmare, nu asigură reprezentarea adecvată a ambelor sexe. Când se analizează primele zece poziții pe fiecare lista a candidaților, procentul total de candidați femei este de 32,6%, dar rezultatele difera de la o singură femeie candidat în top zece, până la cinci candidați femei pe o singură listă.

Candidații femei, care participă la cursa electorală în circumscripții uninominale au avut de colectat doar jumătate din munerul total de semnături (min. 250, max. 500) necesare de a fi colectate de candidați bărbați (min. 500, max. 1000). O altă prevedere care ar trebui să favorizeze participarea femeilor în sistemul majoritar de alegeri este articolul 46, care stipulează că partidele politice care au cel puțin 40% dintre candidați femei în numărul total al candidaților lor în circumscripții uninominale vor primi 10% resurse financiare suplimentare de stat și suport suplimentar proporțional numărului de candidați femei alese în calitate de deputați în aceste circumscripții.

Participarea generală a candidaților femei în circumscripțiile uninominale a fost de două ori mai mică decât în listele electorale la nivel național (aproximativ 20%). Atunci când se exclud partidele politice care au avut doar un singur, doi sau trei candidați în total⁷², nici unul care a candidat la alegeri în circumscripții uninominale nu a reușit să îndeplinească 40% din reprezentarea femeilor și să obțină finanțare suplimentară. Cel mai mic procentaj de candidați femei în circumscripții uninominale a fost menționat în rândul candidaților PSRM și PCRM (14% și 15%), iar partidele care au avut cel mai mare procentaj de femei au fost Partidul Nostru (35%), urmat de partidul Șor și blocul ACUM (aproape 30%). PDM a avut aproximativ 20% femei candidați, în timp ce doar 13% dintre candidați independenți erau femei. Conform rezultatelor preliminare ale alegerilor, aproximativ 21% dintre candidații care au câștigat în circumscripțiile uninominale sunt femei.

Femeile erau foarte implicate în diferite niveluri ale comisiilor electorale. La CEC doar două femei din nouă sunt membri, dar ambele sunt în poziții de conducere⁷³. La nivelul CECE, aproximativ 56% din membrii CECE au fost femei, în timp ce femeile au dominat în mare măsură și ca membrii BESV, inclusiv posturile de Președinte, Vicepreședinte și Secretar.

Pe baza observării activităților de agitație electorală ale concurenților electorali, nu au existat mesaje specifice care vizează politici relevante femeilor. De asemenea, mai multe organizații ale societății civile activează în promovarea egalității de gen și a împuternicirii femeilor în Moldova, iar unele dintre ele sunt mai concentrate pentru a promova participarea echilibrată și reprezentarea femeilor în politică.

Pe baza recensământului din 2014⁷⁴, realizat de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, populația este formată din următoarele naționalități/ grupuri etnice: Moldoveni (2.068.058 de persoane), Ucraineni (181 035 de persoane), Ruși (111 726 de persoane), Găgăuzi (126 010 persoane), Români (192 800 persoane), Bulgari (51 867 de persoane), Romi (9 323) și alte etnii (13 900 de persoane).

Nu există partide politice și nici alte organizații social-politice care să reprezinte în mod direct orice minoritate care se participe în alegeri la nivel național, în timp ce unele partide au inclus candidați din partea populației minoritare. În ceea ce privește sistemul majoritar, aspectul pozitiv utilizat în delimitarea circumscripțiilor uninominale nu a fost de a diminua reprezentarea minorităților, în conformitate cu Convenția- Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale și Codul Bunelor Practici în Materie Electorală. Prin urmare, au fost formate circumscripții separate pentru teritoriile UTA Găgăuzia și Taraclia. În timp ce

⁷² Partidul Democrația Acasă a avut doar un candidat- femeie, Partidul Politic Verde Ecologist a avut doi candidați, unul de fiecare gen și Partidul Național Liberal a avut 3 candidați în total, dintre care o femeie.

⁷³ Președintele și Vice-președintele.

⁷⁴ Recensământul Populației 2004; caracteristica demografică, națională, lingvistică și culturală.

majoritatea concurenților electorali nu au acordat prea multă atenție problemelor și politicilor specifice minorităților în timpul campaniilor lor, cel puțin doi candidați independenți la Taraclia s-au proclamat în calitate de candidați care protejează interesele minorității bulgare în timpul agitației electorale.

Deși toate deciziile CEC sunt publicate în limba de stat, traducerea în limba rusă este de asemenea furnizată, dar nu în timp util. De asemenea, au fost tipărite aproximativ 800.000 de buletine de vot în limba rusă⁷⁵ și unele cursuri de instruire pentru membrii BESV au fost organizate și în limba rusă, în funcție de regiune și de preferința participanților. În cadrul campaniei de educație a alegătorilor organizată de CEC, elementele specifice au vizat minoritățile. Unele activități de abilitare, precum și educația electorală pentru minorități au fost, de asemenea, conduse de ONG-uri locale și de alte organizații⁷⁶.

În ceea ce privește participarea persoanelor cu dizabilități la procesul electoral, CEC a întreprins demersuri în această direcție, în cooperare cu ONG-urile care activează în acest domeniu⁷⁷. Cu toate acestea, sunt necesare mai multe eforturi pentru a atinge un nivel adecvat de acces și de participare a persoanelor cu dizabilități la alegeri.

Peste 70% din secțiile de votare vizitate de observatorii ENEMO în Ziua Alegerilor nu aveau structuri adecvate care să faciliteze accesul persoanelor cu deficiențe în mobilitate la secție de votare. În același timp, în 70% dintre secțiile de votare vizitate au fost disponibile lupe pentru alegătorii cu deficiențe vizuale ușoare, în timp ce șabloanele din alfabetul Braille care ar permite alegătorilor cu deficiențe vizuale să voteze independent au fost observate în 58% din secțiile de votare vizitate. Adicional, în patru secții de votare au fost prezenți interpreți de limbaj mimico-gestual pentru a ajuta pe alegătorii cu deficiențe de auz.

IX Mass-media

Constituția Moldovei garantează libertatea de exprimare⁷⁸, în timp ce principiile fundamentale ale comportamentului mass-media în timpul alegerilor sunt stabilite în Codul Electoral. Comportamentul radiodifuzorilor este reglementat de Codul, nou adoptat, al Serviciilor Media Audiovizuale⁷⁹ și de Regulamentul CEC în acest sens, adoptat la 21 decembrie 2018⁸⁰.

În pofida unui număr relativ mare de mass-media, pluralitatea punctelor de vedere este subminată de concentrarea proprietății mass-media în mâinile unor companii puține, cu legături strânse cu politicienii. Presa independentă luptă financiar, ceea ce reduce în continuare pluralitatea. Încercările de a diminua concentrarea proprietății, prin limitarea numărului de radiodifuzori pe care o singură companie le poate deține până la două canale TV și două posturi de radio, au dat rezultate limitate, deoarece proprietatea a fost transferată companiilor care au legături cu foștii proprietari.

Cea mai influentă sursă media este televiziunea, urmată de portaluri online și radio. Cu toate acestea, influența internetului asupra formării opiniei în timpul alegerilor este în continuare afectată de publicitatea online, care a fost observată ca fiind foarte prezentă pe tot parcursul campaniei electorale⁸¹, precum și utilizarea mijloacelor de social media.

⁷⁵ Pentru ultimele Alegeri din 2016, CEC a tipărit 3.132.427 buletine de vot, dintre care în jur de un milion au fost în rusă și pentru Alegerile din 2014, 3.131.227 buletine de vot, 751.344 fiind în rusă.

⁷⁶ Centrul de Contact, Miras Moldova, Centrul Național al Romilor, Fundația Est-Europeană, ONG BARE ROM și TARNA ROM și multe altele.

⁷⁷ ONG INFONET Alliance, Institutul Moldovenesc pentru Drepturile Omului (IDOM), Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD), ONG KeyStone Moldova, ONG Asociația Surzilor din Moldova și multe altele.

⁷⁸ Constituția Republicii Moldova, art. 32, Libertatea Opiniei și Exprimării

⁷⁹ Codul Serviciilor Media Audiovizuale, adoptat prin Legea Nr.174 din 8 noiembrie 2018.

⁸⁰ "Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile parlamentare și referendumul republican din 24 februarie 2019 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova", adoptat de CEC prin Decizia nr.1992 din 21 decembrie 2018.

⁸¹ Partidele politice care au fost observate ca având cel mai mare număr de anunțuri online în timpul campaniei electorale includ Partidul Democrat, Partidul Socialiștilor, Blocul Electoral ACUM, Partidul Șor și, într-o oarecare măsură, Partidul Nostru

Conduita radiodifuzorilor este supravegheată de Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA), care este un organ permanent. Pentru alegerile parlamentare din 2019, 112 de radiodifuzori⁸² și-au exprimat intenția de a acoperi campania electorală⁸³, prin furnizarea politicilor lor editoriale.

Contestațiile privind conduita radiodifuzorilor pot fi depuse la CCA, în timp ce contestațiile privind presa și mass-media online sunt depuse la instanțe. Sancțiunile pe care CCA le emite radiodifuzorilor pentru încălcări ale regulilor de acoperire a campaniei pot varia de la emiterea unui avertisment public la revocarea licenței de difuzare, cu diferite grade de sancțiuni financiare între ele. Diferitele contestații legate de reflectarea alegerilor de către radiodifuzori au fost depuse la CCA de către concurenți în perioada electorală. CCA a respins majoritatea contestațiilor depuse, inclusiv cele legate de agitație înainte de începerea oficială a campaniei, în timp ce a sancționat două canale TV pentru că nu a asigurat imparțialitate și echilibru⁸⁴.

De la începutul campaniei electorale, CCA a monitorizat, de asemenea, comportamentul a 13 posturi TV⁸⁵. Monitorizarea este limitată la emisiunile de știri și la buletinele informative despre alegeri. CCA emite trei rapoarte cu privire la comportamentul mass-media monitorizate în timpul campaniei, fiecare acoperind 10 zile de campanie. Primul raport a fost examinat de CCA la 15 februarie 2019⁸⁶ iar al doilea la 21 februarie⁸⁷. Prin monitorizare, CCA a constatat că cea mai mare parte a mass-media observate au arătat părtinire în favoarea/ dezavantajul unuia sau mai multor concurenți. În baza constatărilor, CCA a sancționat companiile-mamă a opt posturi TV⁸⁸ în două ocazii.

ENEMO consideră că mecanismul de monitorizare și sancționare al CCA nu este eficient din mai multe motive: datorită perioadei dintre rapoarte, care este prea lungă pentru o campanie electorală de numai 30 de zile; ritmul revizuirii rapoartelor de monitorizare, care este prea lent pentru a asigura o reacție rapidă; și din cauza tipurilor de sancțiuni aplicate, care nu au fost disuasive, întrucât aproape toate instituțiile media au repetat aceeași infracțiune sau o infracțiune similară după ce au fost deja sancționate/ avertizate pentru prima dată. Combinația acestor elemente face ca mecanismul de monitorizare și sancționare să fie o formalitate pură și nu reușește să garanteze alegătorilor cu puncte de vedere imparțiale și echilibrate, pentru a face o alegere în cunoștință de cauză în timpul alegerilor.

Internetul și social media au fost utilizate în mare parte atât de partidele politice, cât și de candidații din circumscripțiile uninominale în timpul campaniei electorale. Dezinformarea online și știrile falsificate reprezintă o preocupare ridicată de mulți interlocutori și confirmată de rețeaua socială Facebook, care la 13 februarie 2019 a anunțat că a înregistrat o rețea care s-a angajat într-un comportament neautentic coordonat - o încercare coordonată de a induce în eroare alegătorii - și folosirea narațiunii divizive⁸⁹. Potrivit Facebook, unele dintre conturile false erau legate de angajații guvernului moldovean.

⁸² 57 posturi TV și 55 stații radio.

⁸³ Postul TV "Bravo" a informat CCA, la 28 ianuarie 2019, că nu va acoperi alegerile, deoarece nu dispune de mijloace financiare pentru organizarea dezbaterilor electorale.

⁸⁴ La 14 ianuarie 2019, TVC21 a primit un avertisment public pentru nerespectarea prevederilor art. 13 par. (6) lit. a) din Codul serviciilor media audiovizuale; la 21 ianuarie, Jurnal TV a primit un avertisment public pentru nerespectarea prevederilor art. 13 par. (6) lit. a) din Codul serviciilor media audiovizuale; la 8 februarie 2019, Jurnal TV a fost amendat cu suma de 5.000 MDL (aproximativ 260 Euro) pentru repetarea nerespectării prevederilor art. 13 par. (6) lit. a) din Codul serviciilor media audiovizuale.

⁸⁵ "Moldova 1", "TV8", "Prime", "Publika TV", "Canal 2", "Canal 3", "Accent TV", "NTV Moldova", "PRO TV CHISINAU", "Jurnal TV", "RTR Moldova", "Orhei TV" și "Televiziunea Centrală".

⁸⁶ Pentru perioada 25 ianuarie (prima zi de agitație) până la 3 februarie.

⁸⁷ Pentru perioada 4-13 februarie 2019.

⁸⁸ "Prime", "Publika TV", "Canal 2", "Canal 3", "Accent TV", "NTV Moldova", "Orhei TV", "Televiziunea Centrală". Ambele la 15 și 21 februarie, CCA a sancționat companiile-mamă ale acestor televiziuni, prima dată cu avertizare publică și a doua oară cu 5000 MDL fiecare pentru nerespectarea art. 13 par. (6) lit. a) din Codul serviciilor media audiovizuale.

⁸⁹ Eliminarea comportamentului neautentic coordonat din Moldova, <https://newsroom.fb.com/news/2019/02/cib-from-moldova/>.

X Ziua Alegerilor

La 24 februarie, votarea a avut loc între orele 7:00 și 21:00 în 2141 de secții de votare, dintre care 123 au fost constituite pentru alegătorii care locuiesc în străinătate și 47 pentru alegătorii de pe malul stâng al Nistrului.

Pentru prima dată, la aceste alegeri, camerele au fost folosite pentru a înregistra anumite aspecte ale procesului. În timpul votării, camerele de luat vederi trebuiau să fie îndreptate către cutiile de vot fixe, fără a dezvălui identitatea alegătorilor. De asemenea, camerele ar fi trebuit să fie îndreptate spre masa de numărare, în timpul numărării și totalizării rezultatelor.

În ziua alegerilor, Misiunea de Observare a Alegerilor a detașat opt echipe de observatori pentru a observa deschiderea, votarea, numărarea și totalizarea rezultatelor, transferul materialelor către CECE-uri și primirea materialelor electorale de către acestea, precum și mediul în jurul și în interiorul secțiilor de votare și agitația electorală în timpul Zilei Alegerilor. În plus, trei observatori pe termen scurt ai ENEMO au monitorizat procedurile în secțiile de votare din străinătate, stabilite în Ucraina⁹⁰.

În total, observatorii ENEMO au monitorizat procedurile de deschidere în opt secții de votare din Moldova și două în străinătate⁹¹; procedurile de votare în 112 secții de votare din Moldova și trei în străinătate, procedurile de închidere în opt secții de votare din Moldova și trei în străinătate, și procesul de predare și primire a materialelor electorale de la BESV la CECE în opt CECE-uri.

Observatorii ENEMO au raportat deficiențe procedurale mai mici pe parcursul zilei, mai ales legate de poziționarea necorespunzătoare a camerelor de luat vederi, supraaglomerarea și/ sau instalarea necorespunzătoare a secțiilor de votare, inaccesibilitatea secțiilor de votare pentru persoanele cu dizabilități, deoarece majoritatea secțiilor de votare au fost evaluate drept inaccesibile sau greu accesibile accesibile alegătorilor cu deficiențe de mobilitate.

Transportul organizat al alegătorilor a fost observat în secțiile de votare alese pentru alegătorii din Transnistria. În cursul Zilei Alegerilor, ENEMO a menționat că mai multe acuzații de cumpărare a voturilor au fost raportate autorităților, în timp ce observatorii noștri au fost informați despre practici similare din partea reprezentanților partidelor în secțiile de votare, legate în principal de secțiile de votare pentru alegătorii din Transnistria. Poliția a început investigații privind cazurile raportate de cumpărare a voturilor.

Toate secțiile de votare observate au fost deschise la timp (ora 07:00) și cu toate materialele necesare pentru votare. Procedurile de deschidere au fost, în general, urmate în mod corespunzător în secțiile de votare observate, atât în Moldova, cât și în străinătate, cu excepția cazului în care procedurile de deschidere nu au fost transparente totalmente⁹². Dintre cele opt secții de votare observate în Moldova, cinci au fost deschise în prezența tuturor membrilor BESV, în timp ce trei au fost deschise cu prezența parțială a membrilor BESV, dar cu cvorumul necesar.

Observatorii ENEMO au vizitat 112 secții de votare în Republica Moldova pe parcursul Zilei Alegerilor și au observat procedurile de votare. În plus, trei secții de votare au fost observate în străinătate. Evaluarea generală a observatorilor a fost în general pozitivă (foarte bună sau bună) în 110 din 115 secții de votare observate. Cu toate acestea, observatorii au raportat unele nereguli, o interpretare atât de diferită a procedurilor de către BESV-uri în ceea ce privește agitația de partid⁹³, plasarea Protoalelor în urne de vot, poziționarea necorespunzătoare a camerei de luat vedere și altele similare. Poziționarea incorectă a

⁹⁰ Secțiile de votare din Kiev, Odessa și Lviv (Ucraina) au fost monitorizate de ENEMO. Datorită faptului că ENEMO a desfășurat o misiune internațională de observare a alegerilor pentru alegerile Prezidențiale Ucrainene din 2019, observatorii pe termen lung ai Misiunii Ucrainene s-au oferit voluntar să observe alegerile Parlamentare din R. Moldova în orașele respective, după ce au fost acreditați de CEC.

⁹¹ Din cauza unei neînțelegeri cu BESV din Odessa, care a fost rezolvată cu ajutorul CEC, observatorii ENEMO nu au putut observa deschiderea în aceasta secție de votare.

⁹² În secția de votare 9/10, procesul verbal de deschidere nu a fost completat în prezența tuturor observatorilor, BESV a completat procesul- verbal într-o cameră adiacentă sediului secției de votare.

⁹³ Unele BESV au permis activiștilor de partid să facă agitație imediat în afara secției de votare, în timp ce alții le-au cerut să se deplaseze la cel puțin 100m de secție de votare.

camerei, combinată cu faptul că mulți alegători nu au pliat buletinele de vot în mod corespunzător, înainte de a le introduce în urna de vot, au putut afecta secretul votului. Secretul votului a fost, de asemenea, pus în pericol de poziționarea necorespunzătoare a cabinelor de vot, însă fapt observat numai în trei secții de votare⁹⁴.

Observat că în 96% din secțiile de votare BESV-urile au reușit să gestioneze procesul în mod corespunzător și numai în trei secții de votare procesul a fost dezorganizat și confuz. Într-una dintre secțiile de votare observate⁹⁵, observatorii au remarcat că urna de vot a fost diferită de urnele de vot oficiale. Fiind întrebați despre motiv, membrii BESV au declarat că secția de votare nu a primit urne de vot și acesta a fost motivul pentru utilizarea unei urne diferite. După ce cazul a fost făcut public în mass-media, simbolul a fost acoperit.

Datorită faptului că alegătorilor le-au fost oferite până la patru buletine de vot și că ele au fost plasate de alegători toate împreună în aceeași urnă, a fost greu de stabilit dacă alegătorii au plasat toate buletinele de vot în urna de vot sau dacă alegătorii au luat buletine de vot din secția de votare fără a fi observați. Observatorii ENEMO au remarcat că alegătorii au lăsat buletinele de vot nefolosite în cabinetele de vot în două secții de votare. În ambele cazuri, când membrii BESV-urilor au observat acest fapt, au scos buletinele de vot și le-au anulat în mod ciudat.

De asemenea, observatorii au observat că există diferențe în ceea ce privește înțelegerea procedurii între diferite BESV-uri și chiar și în rândul membrilor aceluiși BESV, în ceea ce privește oferirea posibilității alegătorilor de a primi buletine de vot pentru referendum sau nu. În 76,8% dintre secțiile de votare vizitate, observatorii au observat că membrii BESV au întrebat alegătorii dacă doreau să primească buletinele de vot pentru referendum.

Activitățile de agitație desfășurate în timpul Zilei Alegerilor au fost observate în 32% din secțiile de votare vizitate.

Observatorii au remarcat o înțelegere diferită a BESV-urilor cu privire la reglementările privind activitatea și restricțiile campaniei, în special în prima parte a zilei. Pe parcursul zilei, CEC a emis un comunicat de presă pentru a explica că este permisă agitația electorală, dar nu la intrare, nici în secție de votare⁹⁶.

Sistemul electronic de identificare a alegătorilor (SAIS E) a funcționat bine în secțiile de votare vizitate, cu puține cazuri de probleme tehnice minore.

Femeile au constituit majoritate în cele mai multe secții de votare vizitate de observatorii ENEMO pe toată durata Zilei Alegerilor. Femeile au fost, de asemenea, majoritatea în poziții de conducere în BESV-urile observate⁹⁷.

Observatorii ENEMO au vizitat opt secții de votare în Moldova și trei în străinătate la închiderea secțiilor de votare și numărarea/ totalizarea voturilor. Într-una dintre secțiile de votare observate, camera a fost oprită în timpul numărării, din cauza lipsei de înțelegere a procedurilor⁹⁸ și într-una⁹⁹ camera nu a putut înregistra în mod corespunzător masa de numărare, deoarece membrii BESV care numărau voturile blocau vederea.

Procedurile de numărare în șase din opt BESV din Moldova au fost evaluate pozitiv (bune sau foarte bune). În două secții de votare, procedurile nu au fost urmate exact conform instrucțiunilor CEC (de

⁹⁴ Secțiile de votare 17/1, 15/12 și 29/28. În plus, în secția de votare 40/1, în timpul votării mobile în spital, membrii comisiei care asistau alegătorii arătau alegătorilor randul exact unde să pună ștampila.

⁹⁵ Secție de votare în Moldova

⁹⁶ https://a.cec.md/ro/in-incinta-sectiei-de-votare-sau-la-intrarea-in-2781_92682.html

⁹⁷ Procentul de președinți ai BESV-urilor vizitate au fost femei, 77% dintre vicepreședinți au fost femei și 94% au fost secretare.

⁹⁸ Secția de votare 10/25.

⁹⁹ Secția de votare 25/10.

exemplu, urnele de vot staționare au fost deschise înainte de urnele mobile, semnăturile nu au fost luate în calcul). În ansamblu, observatorii ENEMO au evaluat că astfel de deficiențe s-au datorat neglijenței.

Observatorii ENEMO au urmat transferul materialelor de la secțiile de votare în CECE în șapte cazuri. Activitățile CECE au fost evaluate pozitiv (bune sau foarte bune) în șase din șapte CECE. Într-un caz, locația CECE¹⁰⁰ a fost evaluată ca fiind prea mică și inadecvată pentru primirea adecvată a materialelor electorale.

XI Observatorii

Legislația Republicii Moldova prevede observarea alegerilor de către observatorii autorizați ai concurenților electorali și observarea neparticipantă a organizațiilor internaționale și interne, precum și a țărilor străine¹⁰¹.

În total, numărul observatorilor acreditați a fost de 4165, dintre care 3389 observatori locali din aproximativ 20 de organizații, care au monitorizat desfășurarea procesului electoral în secțiile de votare create în țară și în afara țării, precum și 776 observatori internaționali din 58 de instituții internaționale diferite, inclusiv ENEMO, Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/ ODIHR), Adunarea Parlamentară a OSCE, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Parlamentul European, Delegația UE, Comunitatea Statelor Independente, diferitele Ambasade, reprezentanți CEC străini etc.

Asociația PromoLex este cea mai mare organizație internă care a observat alegerile. PromoLex a observat toate secțiile de votare din Republica Moldova și numeroase secții de votare din străinătate, desfășurând totodată și totalizarea paralelă a voturilor.

¹⁰⁰ CECE 25

¹⁰¹ Articolul 68 din Codul Electoral și Regulamentul Nr. 110 "Cu privire la statutul observatorilor și înregistrarea lor", 18 August 2016

Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) este o rețea internațională alcătuită din 21 organizații non-profit, independente și neguvernamentale din 17 țări din Europa Centrală și de Est și din Asia Centrală, inclusiv două state ale Uniunii Europene, fondată la 29 septembrie 2001.

ENEMO urmărește să promoveze implicarea organizațiilor societății civile în societățile cu democrații în tranziție, spre îmbunătățirea proceselor electorale, o mai mare transparență a guvernelor și răspunderea acestora față de cetățeni, precum și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Principala activitate a ENEMO constă în evaluarea proceselor electorale și a mediului politic prin detașarea misiunilor internaționale de observare a alegerilor și oferirea rapoartelor de observație precise și imparțiale. Misiunile de Observare ale ENEMO utilizează criteriile și standardele internaționale pentru alegeri democratice și cadrul juridic al țării gazdă pentru a evalua procesul electoral.

ENEMO a aprobat Declarația de Principii pentru Observarea Internațională a Alegerilor din 2005 și Declarația Principiilor Globale privind Observarea și Monitorizarea Alegerilor Independente de către Organizațiile Cetățenilor. Fiecare observator ENEMO semnează Codul de Conduită pentru Observatorii Internaționali în Alegeri.

Până în prezent, ENEMO a organizat 25 de misiuni internaționale de observare a alegerilor în opt țări ¹⁰², misiunea prezentă fiind cea de-a 26-a, în timp ce o Misiune de Observare a Alegerilor paralelă monitorizează Alegerile Prezidențiale din 2019 în Ucraina.

¹⁰² Albania (alegeri parlamentare 2005); Armenia (alegeri parlamentare 2018); Georgia (alegerile prezidențiale anticipate 2008); Kazakhstan (alegeri prezidențiale 2005); Kosovo (alegeri municipale 2009; alegeri parlamentare 2010, alegeri municipale 2013); Kyrgyzstan (alegeri prezidențiale 2005; alegeri parlamentare 2005; alegeri parlamentare anticipate 2007; alegeri prezidențiale 2009 și alegeri parlamentare 2010); Moldova (alegeri parlamentare 2009 și alegeri prezidențiale 2016); Ucraina (alegeri prezidențiale 2004; alegeri parlamentare 2006; alegeri pentru funcția de primar în trei municipalități 2006; alegeri parlamentare 2007; alegeri prezidențiale 2010, alegeri parlamentare 2012, alegeri parlamentare repetate în 5 raioane 2013, alegeri prezidențiale anticipate 2014, alegeri parlamentare anticipate 2014 și alegeri locale 2015).